

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans“

Verschijnt 3-maandelijks

Redactie: Parkstraat 44, Zaandam

September 1970 No. 35

ONZE ACHTSTE JAARVERGADERING

Dinsdag 20 oktober hopen wij weer onze ledenvergadering te houden in Restaurant „De Walvis“ in de zaal „Het Blauwe End“, aanvang 8 uur.

Al jaren nodigen wij op deze wijze onze leden uit. Wij hopen in het bijzonder op de komst van veel nieuwe leden.

AGENDA

Notulen van de vergadering d.d. 3 november 1969

Ingekomen stukken

Bespreking Jaarverslagen

Verslag Kascommissie H.H. H. Poppen en J. Wilson en
benoeming nieuwe leden

Bestuursverkiezing

Aftredend zijn: de heren P. T. Smit uit Hilversum en
J. Vercoeteren uit Krommenie

Vacature: A. Voorbergen, die bedankte wegens vertrek naar
Arnhem

Propaganda - commissies voor 1000 leden

Lezing van de Heer S. de Jong van Rijksmonumentenzorg
„Houten huizen in Noord Holland“ met dia's

Rondvraag

Sluiting

HET WEESHUIS TE WESTZAAN (III)

ENKELE KANTTEKENINGEN N.A.V. DE RESTAURATIE VAN HET VOORMALIGE WEESHUIS TE WESTZAAN

Bij de beschrijving van het bouwbestek uit 1716 van het Westzaanse weeshuis in no. 32 van dit orgaan is opgemerkt, dat het gebouw vóór 1843 (het jaar van de torenval) was uitgebreid. Dit toegevoegde gedeelte werd door die torenval grotendeels verwoest. Bij de sloop in 1955 waren de vloeren van de zolder- en slaapverdieping hier ca. 55 cm hoger dan in het weeshuis zelf. Deze verhoging, bedoeld voor de vertrekken op de begane grond, is naar onze mening bij de herstelwerkzaamheden na 1843 gemaakt. Bij de eerdere vergroting van het huis werd de houten zuidgevel een steens binnenmuur.

Bij de restauratie is men van het vergrote pand uitgegaan; gezien de bestemming was deze meerdere ruimte zeer welkom. Echter zijn de hoogte-maten weer overal gelijk gehouden.

Nadat het weeshuis in 1955 was gesloopt, zijn de materialen gedurende vele jaren opgeslagen geweest en bij de aanvang der restauratie naar de Zaanse Schans vervoerd. Hierdoor waren vele oorspronkelijke onderdelen niet meer voor toepassing geschikt en moesten deze zorgvuldig worden gemeten en gecopieerd, terwijl eveneens naar verfesten is gezocht. Hierbij bleek o.a. ook, dat verschillende kozijnen afkomstig waren uit het weeshuis dat na 1668 is gebouwd en in 1717 werd gesloopt.

Van het oorspronkelijke weeshuis zijn in de „Walvis” toegepast de overgebleven gevelstenen, de gevelsteen met opschrift, een aantal skeletbalken en korbelen van de verdieping- en de zoldervloer en de binnendeuren. De overige delen van het skelet, zoals de stijlen en het wurmt, zijn vernieuwd. Het bleek, dat voor het aanbrengen van het weeghout, de stijlen waren uitgekeept. Bij latere bouwwerken, en ook bij de meeste restauraties thans, worden de stijlen onbewerkt gelaten en het weeghout er om heen gekeept. Gebleken is nl. dat een stijl dan minder snel verrottingsverschijnselen vertoont. Gecopieerd zijn de meeste kozijnen in de buitengevels. Gereconstrueerd zijn eveneens het getoogde plafond in de regentenkamer (v.m. buitenvaderskamer en het best-end) en de smuiger. De vorm en de afmetingen van de laatste konden nl. worden afgeleid uit de nog aanwezige delen van het houtskelet; bij de sloop was deze smuiger immers al niet meer in het huis aanwezig.

Om de verdere reconstructie van het voormalige weeshuis mogelijk te maken, maar ook om een voor de bezoekers van de „Walvis” aantrekkelijk gebouw te maken, zijn nog zeer veel onderdelen en materialen uit andere gesloopte panden toegepast, als aanvulling op en verwezenlijking van het hiervoor genoemde doel.

We denken hierbij b.v. aan de wandtegels, die in de verschillende vertrekken zijn aangebracht en in hoofdzaak, wat ouderdom betreft, de gehele 18e eeuw bestrijken. De vroegste tegels zijn gezet tegen het schoorsteenkanaal in het „blauwe end”; het zijn blauwe landschapjes. Deze partij tegels was echter niet groot genoeg, waardoor de zijkanten van de schoorstenen geheel andere tegels hebben gekregen en wel de zg. „openluchtjes” met landschappen- en herderfiguren. Ook is in deze schoorsteen opgenomen een door Cornelis Bouwman getekend en gesignd scheepvaarttableau, in bruikleen afgestaan door het Rijks Museum.

De betegelde oostwand heeft, behalve de randtegels, een lambrizing van landschapttegels, in een kleine cirkel gevat, staande op een tegelplint. Zeven plinttegels vormen hierbij steeds een complete slinger. De tegel-lambri in het „best-end” vertoont een merkwaardig optisch bedrog: het lijkt of deze tegels iets schuin zijn gezet, hoewel dat in feite niet het geval is. Vermoedelijk is bij het tekenen van de tegels de spons t.o.v. de eronderliggende tegel, iets gedraaid afgesneden geweest. In de wandvlakken van witte tegels boven de lambri's zijn verschillende tegeltableaux aangebracht, o.a. dat, wat door de „Vereniging van Vrienden” aan de stichting is geschonken. Ze hebben allen betrekking op de activiteiten in de Zaanstreek, m.u.v. dat in het „best-end”. Dit laatste is een bloemvaas-tableau, vermoedelijk afgeleid van een 17e eeuwse schilderij.

Bij de trap-opgang zijn tien schepentegels aangebracht, naar links en rechts varend en met verschillende stadia van op-tuiging. Dit zijn de enige tegels die 17e eeuwse zijn. Voorts zijn een aantal zeemonsters-meermijnen en -mannen aangebracht. Deze zeemonsters kunnen vernederlandste afleidingen zijn van vroegere Chinese motieven.

Tegen de zuidmuur van de gelagkamer is o.m. een tegeltableau aangebracht met de (bijbelse) voorstelling van „het vinden van Mozes”. Hoewel geen signatuur valt te ontdekken, doet het tableau sterk denken aan werk van één der broers Jan Jr. (1714-1799) of Jan Bartholomeus (1725-1786) Aalmis. De familie Aalmis leidde van 1692 tot 1799 het tegelbedrijf „De Bloempot” in Rotterdam.

Voorts is in deze wand met witte tegels en randtegels met bijzonder fraaie tekening, opgenomen een klein tableau, afkomstig uit een gesloopt huis aan het voormalige Bakkerspad te Zaandam.

Dank zij een schenking kon de smuiger, met bijbelse tegels en anjer-hoekfiguren worden bezet. Deze tegels zijn afkomstig uit een in 1912 gesloopt huis in Koog aan de Zaan. Een foto van die smuiger toonde aan, dat er een tableau met de voorstelling van het bekende oordeel van Salomo in aangebracht was. Het tableau was echter niet aanwezig bij de overigens keurig verpakte tegels. Door een gelukkig toeval kon toen de hand worden gelegd op een zelfde tableau, echter . . . in spiegelbeeld. Dit is niet zo verwonderlijk, als men bedenkt dat de tekening van zo'n tableau op de tegels werd overgebracht d.m.v. een geperforeerd blad perkament (de spons). Deze spons was dus wel dezelfde als van het oorspronkelijke tableau, maar andersom op de te tekenen tegels van het tableau gelegd. De smuiger van het weeshuis zal in 1855 zijn gesloopt, daar toen een ijzeren kachel werd aangeschaft ter vervanging van de „porseleinen turfhaard”. De luif aan het oude huis was geheel afgeschoten van het gebouw door een binnenwand. Bij de restauratie is dit schot in verband met ruimtelijke overwegingen weggelaten. Tevens is de vloer van de luif ca. 20 cm verlaagd, zodat vanuit de Zaal (gelagkamer) een beter uitzicht naar het terras en de Zaan werd verkregen. Als afscheiding tussen het hoge en het lage gedeelte is een hek met gedraaide spijlen geplaatst. Bij de afbraak in 1955 was de luif in gebruik als kookhoek, terwijl tevens in deze ruimte, naast de waterbak, een plee in gebruik was.

Op de verdieping waren de oorspronkelijke bedsteden al niet meer aanwezig toen het gebouw werd gesloopt. In 1869 heeft men deze vervangen door de toen aangeschafte ijzeren kribben. De indeling boven is bij de restauratie geheel ge-

De opbouw van de Walvis

Foto: bouwbedrijf D. de Vries, Zaandam

wijzigd. Als hoofdvertrekken vinden we hier nu het reeds eerder genoemde „blauwe end” en het „best end”. Tussen deze beiden is een stel deuren, waarboven een in houtsnijwerk en in de oorspronkelijke kleuren uitgevoerde bekroning. Het snijwerk stelt voor een aantal druivenranken met een lint, waarop het opschrift: „Oud Saendam”, op een schelpvormige ondergrond. Het geheel is afkomstig uit Amsterdam, naar ik meen van een oude herberg.

Men duidde vroeger de verschillende vertrekken wel aan naar de functie of naar de kleur waarin een kamer was geschilderd. De naam „blauwe end” is dan ook duidelijk. De naam „best end”, of „voorend” werd wel gegeven aan de kamer, die aan de voorzijde van een huis lag en o.m. als pronkkamer werd gebruikt. Voor ons weeshuis klopte deze ligging niet helemaal. Maar ongetwijfeld zal het oorspronkelijke „best end”, dat later een geheel werd met de buitenvaderskamer en bij de restauratie tot regentenkamer werd, gediend hebben voor het bewaren van het linnengoed en tafelserviesgoed.

Kamers werden ook wel naar windstreken of naar jaargetijden genoemd, b.v. zuid-end, zomer- of winterkamer. De „kombof”, de goede Zaanse naam voor de keuken of woonkeuken, vindt men in het achtervertrek en soms in een aangebouwde ruimte, van een huis.

Als laatste punt wil ik nog de aandacht vestigen op de in de regentenkamer ingebouwde fraaie Assendelverkast, afkomstig uit een eerder gesloopt pand.

S. de Jong

NIEUWE LEDEN

Sedert onze vorige opgave mochten wij weer de navolgende nieuwe leden verwelkomen:

Amersfoort

D. J. Abercrombie, Verdiweg 189

Burgerbrug

Mevr. W. M. Hart-Broekman, Ruigeweg 5

Badhoevedorp

G. W. Wassink, Parkietenstraat 34

Koog a/d Zaan

K. v. d. Stadt, Raadhuisstraat 41

's Gravenhage

C. Dekker, Lange Voorhout 43

Heilo

K. de Wit, Middelhof 12

Wormerveer

Mej. J. G. Bos, Noorderstraat 102

Zaandam

C. H. Gouweleeuw, Burg. Versteegstraat 16

Mej. Helena G. Last, Lobeliusstraat 109

H. Luten, Rozengracht 71

J. Kuijper, Jonge Arnoldusstraat 118

P. J. van Ouwerkerk, Rustenburg 28

Zuidwolde

G. W. Kuijk, Bloemberg 24

Zwijndrecht

N. Brugman-Taanman, Maasplein 28

OP NAAR DE 1000 LEDEN!

In ons juni-nummer vermeldden wij dat het aantal van 900 nog niet bereikt was. Door een misverstand was op een andere plaats in het orgaan een hoger cijfer genoemd n.l. 943, dat was echter het aantal verzend-adressen.

Helaas is het zelfs thans dus nog niet zover: met de nieuwe leden, die wij thans welkom heten, halen wij de 900 nog niet. Wij hebben nog een vol jaar de tijd. Wie helpt ons als propagandist(e)? Op naar de 1000!

GOED JAARS ENDJES

*Voorheen bouwde men, als men een goed jaar in zaken had weer een eind aan de (houten) woning.
Zulke een verlengstuk noemde men een „Goedjaarsend”.*

* Hazepad 11 (Zaandijk)

Aan het einde van het Zeilenmakerspad zal nu dan toch het pand Hazepad 11 uit Zaandijk verrijzen.

Hangend tussen kraanwagens is het op de vroege morgen (04.30) van 15 juni naar de Schans overgebracht.

Sterk in overweging is, om in het aldus overgebrachte pand, waarin eertijds een roggebroudbakkerij gevestigd was, een bakkerij-museum in te richten.

* Huis d'Mol en Noorderhuis (Zaandijk)

Voor deze fraaie huizen, over welke wij in ons orgaan van oktober 1969 schreven wordt nu reeds de fundering aan de Kalverringdijk gereedgemaakt.

* Rozengracht 1 (Zaandam)

In ons nummer van juli 1969 schreven wij voor het laatst over dit perceel. Inmiddels is de bouw zover gevorderd, dat het uitwendige geheel gereed is. Alleen binnenwerks wordt nog flink gearbeid. Drie prachtige tegelschouwen zijn reeds voltooid.

In het pand zal een zeefdrukkerij gevestigd worden, waar een bijzondere wijze van kleurendruk wordt toegepast. De winkel waar de afdrucken kunnen worden gekocht, blijft het hele jaar open. De bedrijfsruimte zal alleen in de maanden april t/m september te bezichtigen zijn.

* Tuin bij Theekoepel

Vóór de theekoepel, waar een filiaal van de Zaanse VVV is gevestigd, is nu een fraaie tuin aangelegd, met vier zit-banken.

Een pad in deze tuin loopt naar de opgang van de koepel. Het geheel heeft de ingang van de Schans zeer verzorgd en aantrekkelijk gemaakt.

* Financiële actie van de Stichting

De *Stichting Zaanse Schans* is een actie begonnen ter financiering van de verdere plannen die dienen om de bouw van het dorpje af te ronden.

In die plannen nemen de twee koopmanshuizen een grote plaats in (f 900.000,—), maar ook de overbrenging van de Skeve Skans en het reconstrueren van een houten boerderij. Begin augustus waren er reeds toezeggingen tot een bedrag van f 325.000,— en Rijk en Provincie zegden reeds verhoogde steun toe.

BERICHTEN

RONDSCHRIJVEN TER CONTRIBUTIE-BETALING

Eind juli is aan allen die de contributie 1970 nog verschuldigd waren, een brief gezonden met een girobiljet. Nu wij dit schrijven, komen bij de penningmeester de eerste girooverschrijvingen binnen. Echter, het gaat nog niet snel genoeg. Als iemand dit leest die nog niet aan het verzoek van het rondschriften heeft voldaan, laat hij de heer de Boer snel verblijden.

LEGPUZZEL ZAAANSE SCHANS

Bij de boekhandel van de Zaanstreek is onze puzzel à f 4.20 verkrijgbaar. Ook bij de parkeerwachter op de Schans.

U kunt ook bestellen à f 4.75 (per postgiro 626379) aan de heer B. IJskes, Zonnewijzerspad 6 Zaanse Schans, Zaandam. Daar al onze kosten voor deze puzzel betaald zijn, betekent de verkoop thans louter winst ten voordele van de opbouw.

NADERE VERDUIDELIJKING

In het nummer van juni j.l. stond voor 1969 als ontvangst van winkel Albert Heijn vermeld f 1882,04. Men maakt ons erop attent dat hierbij moet worden opgeteld f 1800,—, die in 1969 ontvangen maar nog niet afgedragen waren. Totale opbrengst dus f 3682,04.

DE VERZENDING VAN „ANNO 1961”

Door de secretarisswisseling – de heer Voorbergen vertrok naar Arnhem – komt de verzending van „Anno 1961” in het gedrang en roepen wij de hulp in van onze leden. Is er iemand, een bedrijf of een instelling, waar wij vier maal per jaar onze adresplaatjes mogen afdraaien op een

„ADREMA” of een „SUISSE ADRES”?

Of is er mogelijk een bedrijf, dat zulk een apparaat ongebruikt heeft staan en het aan ons ter beschikking wil stellen?

Gaarne een telefoontje naar Parkstraat 44 (02980/64840).

Vereniging „Vrienden van de Zaanse Schans”

Goedgekeurd bij K.B. van 16 augustus 1967

Secretariaat: tijdelijk Parkstraat 44, Zaandam

Penningmeester: D. de Boer Ezn.,

Evertsenstraat 1, Wormerveer

Postgiro 742899 ten name van:

Penningmeester Ver. Vrienden van de Zaanse Schans,
Wormerveer